№ 48 ՇԱԲԱԹ ՄԱՐՏԻ 3 1901 ՇԱԲԱԹ ՄԱՐՏԻ 3 № 48

ՔՍԱՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվան 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak». Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ. Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Արդեօք այս անգամ կը վճռուի հարցը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Մոսկվայի պրոֆէսօրների դիմումը ուսանողներին. Հիւանդանոցի գանձարանի խնդիրը. Նամակ Կարսից. Նամակ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Սպանիական շարժումը.

ԱՐԴԵՕՔ ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ՎՃՌՈՒԻ ՀԱՐՑԸ

—

Ներսիսեան դպրոցի համար նոր շէնք կառուցանելու հարցը ոչ մի կերպ չէ կարողանում վերջնական լուծում ստանալ: Մի քանի անգամ կանգ են առել այն ազատ հողի վրա, որ գտնվում է Սօլդատսկի բազարի և Վանքի մայր եկեղեցու միջև: Բայց ամեն անգամ լուրջ քննութիւնը ցոյց է տուել, որ այդ տեղը դպրոցական շինութեան համար ունի հիմնական անյարմարութիւններ: Եւ հարցի լուծումը յետաձգվել է:

Արդարև՝ Սօլդատսկի բազարի մօտ եղած հողը գտնվում է մի խիստ աղմկալից և խառնիճաղանճի ամբոխով բռնված տեղում, ուր թէ աշակերտների երթևեկութիւնը անպատեհ ու անյարմար է և թէ դպրոցական-մանկավարժական գործի աջող կազմակերպութիւնը դժուար իրագործելի: Այդ հողը նոյն իսկ տարածութեան կողմից շատ փոքր է և թոյլ չի տայ, որ դպրոցը յարմարութիւններ ստեղծէ աշակերտների զբօսանքների, խաղերի և խելայի մարզութիւնների համար:

Մենք լսում ենք, որ այրի տիկին Ե. Նադիրեան փետրվարի 21-ից գրած մի թղթով դիմել է Վեհափառ Կաթողիկոսին և առաջարկել Ներսիսեան դպրոցի շինութեան կառուցման համար, իբրև նուէր, մի ընդարձակ կտոր հող Թիֆլիսի այն մասում, որ գտնվում է Արսենալին և երկաթուղու գծին կից: Այդ հողը իսկապէս ընդարձակ մի տարածութիւն է, որտեղ կարելի է ոչ միայն դպրոցական շէնք կառուցանել, այլ և ստեղծել ամեն տեսակ յարմարութիւններ դպրոցի համար: Այդ հողը ամբողջ չորս դեսիատինաչափ տարածութիւն ունի և տասն անգամ աւելի ընդարձակ է այն հողից, որ գտնվում է Սօլդատսկի բազարում:

Այդ հողի միակ պակասութիւնն այն է, որ նա գտնվում է քաղաքի կենտրոնից փոքր ինչ հեռու: Բայց նա հեռու չէ Հավլաբարից, որտեղ գտնվում են աշակերտների 40%-ը, հեռու չէ Կուկիայի քաղաքամասից, որտեղ բնակվում է աշակերտների մի որոշ մասը: Սակայն պէտք է աչքի առաջ ունենալ այն հանգամանքը, որ քաղաքը օրից օր ընդարձակվում է և մի հինգ, տասը տարուց յետոյ նրա այդ սակաւաբնակ մասերը պէտք է լցվեն նոր տներով և զանազան շինութիւններով:

Որքան մխիթարական կը լինէր, եթէ նուիրված հողը յարմար ճանաչվէր դպրոցի շինութեան համար և վերջապէս դրական լուծում ստանար այդ անհրաժեշտ հարցը, որ աչա տասն տարի է դրված է դպրոցի հոգաբարձութեան առաջ: Դպրոցը պէտք է ունենայ ընդարձակ տեղ, ուր կարելի լինի և շէնք կառուցանել, և արհեստանոցներ հիմնել և, եթէ կարելի լինի, գիւղատնտեսական պարապմունքներ կազմակերպել:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

—

Երէկ լոյս տեսաւ «Кавказскій Вѣстникъ» ամսագրի մարտի համարը, որի մէջ պ. Ա. Խատիսեան մի յօդուած ունի «Մուրճ» ամսագրի մասին: Պէտք էր կարծել, որ պարոնը, ձեռքի տակ ունենալով «Մուրճի» այս տարվայ երկու համարները, կը քննէ նրանց եւ իր եզրակացութիւնները կը հիմնէ նրանց մէջ եղած նիւթերի վրա: Բայց պ. Խատիսեան, նախ քան այդ ուղիղ միջոցին դիմելը, չը գիտենք ինչու համար, պարտք է համարել պատմել եւ այն, թէ ինչ էին խօսում «Թիֆլիսի գրական շրջաններում» նոր խմբագրութեամբ լոյս տեսնելի «Մուրճի» մասին: Ահա այդտեղ էլ յօդուածագիր պարոնը մի քանի անորոշ բաներ է ասում եւ «Մշակի» մասին: Այս կէտն էլ մենք ուզում ենք մի թեթեւ քննութեան ենթարկել: Բանից դուրս է գալիս, որ «Թիֆլիսի գրական շրջաններին» գլխաւորապէս հետաքրքրում էր երկու հարց: Առաջինն այն է, թէ «Մուրճի» նոր խմբագրութիւնը ինչպէս պիտի հասկանայ իր գործունէութեան նպատակը, այսինքն ինչպէս պիտի վճռէ այն հարցը, թէ մի հայերէն ամսագիր ընթերցողների ինչ շրջանի համար պիտի հրատարակվի: Այս հարցը մեզ չէ վերաբերում:

Երկրորդ հարցը, որով հետաքրքրվում էր հասարակութիւնը, աւելի վերաբերվում էր հրատարակութեան խմբագրական կողմին: Բանը ահա թէ ինչումն է. ինչպէս մենք առիթ ենք ունեցել յայտնել «Кавказскій Вѣстникъ»-ի մէջ, հայերի մէջ այժմեան ժամանակ աւելի շատ կարդացվող եւ գրական կեանքը աւելի լիակատար կերպով արտացոլացնող լրագիրը «Մշակն» է: Այս փաստը անվիճելի են ընդունում նոյն իսկ այն մարդիկ, որոնք սկզբունքով «Մշակի» ուղղութեան եւ ոգու կողմնակիցներ են, բայց որոնք անբաւական են լրագրի խմբագրական կողմի վերաբերմամբ: Ահա ընթերցող հասարակութեան հէնց այդ իսկ մասը հարց էր տալիս, ինչպէս կը լինի «Մուրճի» նոր խմբագրութիւնը:

Ակնարկներ եւ ոչ մի որոշ ու պարզ ցուցմունքներ: Սկզբում խօսվում է «Թիֆլիսի գրական շրջանների» մասին, իսկ վերջում ընթերցող հասարակութեան մի որոշ մասի անունից: Իսկ մենք չենք կարող խառնել այդ երկու բաները: Թէ ինչ «գրական շրջաններ» են, որ այդքան հետաքրքրված են մեր ընթացիկ գրականութեամբ եւ կարծիքներ են յայտնում նրա մասին, մենք չը գիտենք: Բայց կարող ենք մի բան հաստատապէս ասել. պ. Խատիսեան չը պիտի խօսէր «Թիֆլիսի գրական շրջանների» անունից առհասարակ, այլ ամենաշատը պիտի ասէր, որ իր պատմածները «գրական շրջաններից» մէկի կամ երկուսի կարծիքներն են: Այդ բանը ապացոյցների կարօտ չէ: Եթէ պ. Խատիսեան լսած լինէր բոլոր «գրական շրջանների» կարծիքները, նրա համար շատ բան պարզված կը լինէր եւ նրա յօդուածը չէր կրի այն փոքր ինչ միամիտ ձեւը, որ աչքի է ընկնում մանաւանդ հայոց ընթացիկ գրականութեան հարցերում: Այսպէս, օրինակ, պ. Խատիսեան ցանկութիւն է յայտնում, որ «Մուրճի» գիտական եւ գիտական-ժողովրդական բաժնում աշխատէ եւ «այնպիսի գրող», ինչպէս է պ. Փ. Վարդանեան: Որ Փիլիպոս Վարդանեան ծանր, անմատչելի ոճով մի քանի գրքեր է թարգմանել—այդ յայտնի է ամենքիս. բայց որ նա գիտական եւ մանաւանդ գիտական-ժողովրդական գրականութեան մէջ էլ «այնպիսի գրող» է—այդ մենք առաջին անգամն ենք լսում, եւ եթէ այդպիսի մի գիւտ պ. Խատիսեան արել է «Թիֆլիսի գրական շրջաններում», —դա նշանակում է, որ պարոնը հանդիպել է այնպիսի շրջանի, որ շատ թեթեւ հասկացողութիւն ունի մեր գրականութեան մասին:

Երկար շարունակել մենք չենք կարող: Մենք միայն կը ցանկանայինք, որ պ. Խատիսեան հիմնաւորապէս ուսումնասիրէ այն հեղինակներին, որոնց մասին խօսում է: Այսպէս Պերճ Պռօշեանի մասին խօսելիս, չէ կարելի բաւականանալ միայն նրանով, որ Պռօշեան հին, «վաստակաւոր» գրող է. պէտք է իմանալ թէ ինչ է նա գրում այժմ եւ ինչպէս է գրում: Գրողի վերաբերմամբ պէտք է գրական պահանջներ ներկայացնել եւ ոչ թէ «հասակի» հարց յարուցանել: Մեզ վրա շատ խղճալի տպաւորութիւն թողեց եւ պ. Խատիսեանի հայեացքը գրական կուսակցութիւնների մասին: Այնքան նահապետական են պարոնի հասկացողութիւնները գրական դրօշակների, ուղղութիւնների վերաբերմամբ, որ նա հրաւիրում է զանազան ուղղութիւնների տէր մարդկանց աշխատել միասին: Խղճալի է մա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

(Նամակ Պարիզից)

—

Սպանիա զարթնումի նշաններ ցոյց կուտայ: Ամբողջ երկիրը մէկ ծայրէն միւսը ուժով գրգռումի մը մէջ է: Այս դժբաղդ ժողովուրդը՝ որուն սակայն չի պակսեր վեհանձնութիւնն ու խանդավառութիւնը, իր խորունկ, մահաբեր անշարժութիւնը կը թօթափէ ու կը սկսի իր դարաւոր թշնամին՝ կղերականութեան՝ աչուըներուն մէջ նայել ուղղակի: Մադրիդէն ու Սպանիոյ ուրիշ կարեւոր քաղաքներէն Պարիզ հասած հեռագիրներ՝ կղերին դէմ ուժգին ցոյցերու լուրը կը բերեն: Ուսանողները՝ ժողովուրդին գլուխը անցած՝ «կեցցէ ազատութիւնը», «գետինն անցնեն ճիզվիթները» աղաղակներով փողոցներուն մէջ ման կուգան:

Գաղափար մը տալու համար ցոյցերու մասին՝ Մադրիդէն հասած քանի մը հեռագիրներ կը դնեմ հոս.

«Մադրիդ, 13 փետրվարի. Շատ լուրջ խառնակութիւններ տեղի ունեցան երէկ Սանթանտէրի գաւառին մէջ, ուր հազարաւոր ցուցարարներ յաջորդաբար յարձակեցան շատ մը վանքերու արքեպիսկոպոսական պալատին ու ճիզվիթներու հաստատութիւններուն վրա: Ցուցարարները յաջողեցան մտնել Կարմեղեաններու բնակարանը, ուր ամեն բան ջարդ ու փշուր ըրին եւ աչք, կրակի տուին: Ոստիկանութիւնը ժամանակին հասաւ եւ հրդեհը մարեց: Ընդհարումին մէջ երկու կողմէն ալ վիրաւորվողներ կան: Թերթերու տնօրէններուն ազդարարութիւն եղաւ որ՝ արքայական ընտանիքին եւ Քաղէրթի գերդաստանին դէմ անարգական ո եւ է յօդուածի հրատարակումը թոյլ չը պիտի տրուի»:

«Սանթանտէր, 13 փետրվարի: Երէկ իրիկուն մեծ ցոյց մը տեղի ունեցաւ: Բազմաթիւ խումբեր Աթալակա կաթօլիկ թերթին խմբագրութիւնը քարկոծեցին «գետինն անցնեն կղերականները, ճիզվիթները» աղաղակելով: Ուրիշ խումբեր քարկոծեցին մարապետներու, աբեղաներու վանքերը: Ցուցարարները «Էլ Քանթապրիքօ» հանրապետական լրագրին խմբագրատան առջեւ հաւաքուած՝ «կեցցէ ազատութիւնը» պոռացին: Խումբերը՝ Կարլոսի կուսակիցներուն բնակութեանց առջեւէ անցած պահուն՝ այս վերջինները որ պատշգամին վրա կը գտնուէին, ցուցարարները ջրով սրսկեցին: Բազմութիւնը կարլոսեաններու տուները քարի բռնեց: Կարլոսեան մը «կեցցեն ճիզվիթները» պոռացած ժամանակ, վիրաւորուեցաւ քարի հարուածէ մը»:

«Մադրիդ, 13 փետրվարի: Գրգռումը կը շարունակէ տիրել Բարցելօնայի ու Գրանադայի մէջ, ուր արդէն պատէչներ կանգնած են: Քաղաքներուն մէջ ոստիկաններու թիւը աւելցուած է»:

«Մադրիդ, 14 փետրվարի: Վալանցիայի քաղաքապետը կը հեռագրէ. «Ծանր անկարգութիւններ պատահեցան երէկ: Ժողովուրդին ու ոստիկանութեան միջեւ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ: Քանի մը հրացաններ պարպուեցան: Մէկ մեռած ու մէկ վիրաւոր կայ: Այս խմաստով ու այս պարունակութեամբ հեռագրեր իրարու ետեւէ կը հասնեն Սպանիայէն: «Աժանս Հավաս» լուրը բերաւ նմանապէս թէ Մադրիդի մէջ զինուորական վարչութիւն հաստատուած է ու առժամապէս սահմանադրական օրէնքները ջնջուած են: Սպանիական շատ մը գաւառներ պաշարումի վիճակի մէջ են:

Ի՞նչ է պատճառը այս յուզումին, որ այնքան յեղակարծ կերպով ու այնքան ուժգնութեամբ կը պայթի կղերականութեան դէմ:

Ամբողջ ազգերու պատմութեան մէջ ոչ մէկ ժողովուրդի կեանքը կը ներկանայ մեզի այնքան ուշագրաւ, այնքան հրահանգիչ, որքան Սպանիայինը:

Ո՞ւր մնաց այն զօրաւոր ու ընդարձակ Սպանիան, որուն վրա «արեւը մարը չէր մտներ»: Ո՞ւր մնաց այն Սպանիան, որ ամբողջ Եւրոպան իր մեծութեան տակ կընկճէր: Ամերիկային, Քուպային եւ Ֆիլիպպեան կղզիներու տէրը՝ իր իշխանութիւնը կը տարածէր Իտալիոյ հարաւային մասին վրա, Գերմանիոյ մէկ խոշոր բաժնին վրա, Սպանիոյ թագաւորը ժառանգական իրաւունքով թագաժառանգն ըլլալով նաեւ Գերմանիոյ գահուն: Ո՞ւր մնաց Կարլոս V-ի, Ֆիլիպ II-ի Սպանիան, ուր ճարտարարուեստն ու վաճառականութիւնը նմանը չը տեսնուած բարգաւաճումի մը հասած էին: Ո՞ւր մնաց այն Սպանիան, որ ամբողջ Ամերիկայի ոսկիներուն ու բոլոր գանձերուն ընդունարանը եղաւ եւ իր փարթամութեամբ ու ճոխութիւնով ժողովուրդներու երեւակայութիւնը հմայեց: Ո՞ւր մնաց այն Սպանիան, որուն փառայեղութեան ու չքեղութեան հասանելը ցնորքներ դարձան եւ որուն «դղեակ»ները՝ անհասանելի երազներ:

Ո՞ւր մնաց Լոպէ-դէ-Վէգայի, Կալդէրօնի, Սէրվանէտէսի Սպանիան, որուն հանճարին ուժը ամբողջ Եւրոպան կը թնդացնէր:

Ի՞նչ եղան այսքան արեւը, այսքան փառքը, այսքան հանճարն ու հարստութիւնը:

Հարցումը Հռոմին ուղղելու է: Ինչպէս Օգոստոս կայսրը Վարոս զօրապետին, Սպանիա կրնայ բացագանչել. «Հռոմ, Հռոմ, դարձուր ինծի իմ լէգէոններս»:

Մտադրութիւն չունիմ իր մանրամասնութիւններովը ցոյց տալու հոս քանդումի այն հսկայ, ցնորեցուցիչ գործը, զոր կղերականութիւնը անդուլ, անդադրում կատարեց Սպանիոյ մէջ: Վիթխարի ու բիւրագլուխ հրէշի մը պէս, Սպանիոյ վրա ինկած, անոր կենսականութեան մինչեւ վերջին կաթիլը ծծեց:

Նախ՝ նոյն իսկ Ֆիլիպ II-ի ձեռքովը երկրէն վռնդել տուաւ հրէաներն ու մաւրիտանացիները, որոնք ճարտարարուեստին ու վաճառականութեան հոգին էին: Երկիրը մաքրելէ ետք «ամբարիշտներէն», սեւ ագռաւները Սպանիան մղեցին բողոքական երկիրներու դէմ անվերջ պատերազմներու: Ալբի դուքսերու ձեռքով Հօլանդիան խեղդեցին արիւնի մէջ:

Պապերը՝ Սպանիան հլու գործիքն ընելով իրենց փառասիրութիւններուն, ատելութիւններուն ու վրէժխնդրութիւններուն՝ անոր ծովային ու ցամաքային զօրութիւնը խորտակեցին:

Ու երբ մեծութեան ու փառքի Սպանիայէն ուրիշ բան չը մնաց, բայց եթէ առանց կամքի, առանց ջիղի արիւնթաթախ մարմին մը, ան ատեն Հռոմ իր յաղթանակը տօնեց զայլ հուրերի արբշռութեամբ մը: Գիտութեան ու սիրոյ կրօնքի մը անունով ատելութիւնն ու անգթութիւնը փառաբանեց, ոճիրն աստուածացուց: Վայ անոնց, որ տիրապետողին դէմ ըմբոստացումի պզտիկ շարժում մը ունեցան: Այսպէս խարոյկներն ու չարչարանքի հազար տեսակ գործիքները մարդկութիւնը համոզեցին, թէ քրիստոնէութիւնը ներողութեան, բարութեան, սիրոյ գերազանց կրօնքն է եւ թէ պապերու լուծը՝ լուծերուն ամենէն թեթեւը, ամենէն քաղցրն ու ամենէն հանդուրժելին:

Ահա ինչ որ սորվեցուց հաւատաքննութիւնը հողին բոլոր մարդերուն:

Ու Սպանիան ոտով գլխով թունաւորուած՝ չը կրցաւ ճղմել այդ մլուկները, որ

նաւանդ այն, որ յօդուածագիրը դրանից յետոյ իսկոյն աւելացնում է. «Մենք, ի հարկէ, չենք քարոզում հայերէն հրատարակութիւնների բոլոր աշխատակիցների միախառնումը մի օրգանի մէջ»։ Այդ էր պակաս, կասենք մենք։

Պ. Խատիսեան մի շատ գովելի ձգտում ունի—ծանօթացնել ռուս ընթերցողներին հայոց ընթացիկ գրականութեան հետ։ Մեզ համար շատ եւ շատ ցանկալի կը լինէր, որ պ. Խատիսեան այդ դերի մէջ երեւան գար իբրեւ շատ լաւ պատրաստված, բազմակողմանի տեղեկութիւններով եւ խոր ուսումնասիրութեամբ հարուստ միջնորդ։ Ցաւում ենք, որ պ. Խատիսեան մինչեւ այժմ մի շարք սխալներ է արել։ Հէնց այդ պատճառով էլ մենք պարտաւոր ենք համարում մեզ անել մեր նկատողութիւնները։

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՊՐՈՖԷՍՈՐՆԵՐԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻՆ

—

«Русск. Вѣд.» լրագրի խօսքով, Մոսկվայի համալսարանի շինութեան մէջ մի յայտարարութիւն է կախված, որ ստորագրել են համալսարանի ռեկտորը (?) եօթանասուն եւ մէկ պրոֆէսօրներ, որոնք փետրվարի 24-ին եւ 25-ին արտակարգ նիստ կազմելով, վճռեցին դիմել ուսանողներին հետեւեալ կոչով.

«Երբ ընտանիքի մէջ մի վիշտ է պատահում, մեծերի պարտաւորութիւնն է ընտանիքի պահապանը լինել եւ տալ իրանց խորհուրդը։ Այդ պատճառով մենք, պրոֆէսօրներս, ձեր ուսուցիչները, բարեկամները եւ ընկերները գիտնական աշխատանքի մէջ, պարտք ենք համարում դիմել ձեզ խորհրդով եւ խնդիրքով։

Ծանր դրութիւնից դուրս գալու համար հարկաւոր են զգաստութիւն եւ հաւատ դէպի ճշմարտութեան ամենայաղթ ոյժը։ Առաջինը անհրաժեշտ է ուղիղ ճանապարհը ծուռից զանազանելու համար, երկրորդը՝ ջնջելու համար մարդու սրտի մէջ ոգու վհատութիւնը։ Տոգորվեցէք այդ երկու սկզբունքներով եւ ականջ դրեցէք մեզ որպէս համալսարանի պատերում տասնեակ տարիներ անցկացրած, համալսարանի պատիւը եւ արժանաւորութիւնը թանգ գնահատող եւ ձեզ սիրող ու փորձված մարդկանց։ Ձեզ մոլորեցնում են, խաբում են եւ գիտամբ վատթարացնում են ձեր առանց այդ էլ ոչ թեթեւ դրութիւնը։

Գիտութեան եւ համալսարանի շահերին անծանօթ մարդիկ փաթաթեցին ձեզ վրա մի նոր, ուսանողին չը պատկանող խօսք եւ գործողութիւն՝ «գործադուլ», այսինքն ստիպեցին ձեզ նայել համալսարանի վրա որպէս գործարանական եւ ոչ գիտական հիմնարկութեան վրա, որպէս զի այդպիսով ջնջեն հէնց նոյն ինքն համալսարանի անունը։ Լաւ կշռեցէք գործերի այդ դրութիւնը եւ ասեցէք խղճով, թէ արդեօք հնարաւո՞ր է մի այդպիսի վերաբերմունք դէպի համալսարանը այն մարդկանց կողմից, որոնք նուիրել են իրանց գիտութեան ուսումնասիրութեանը։ Վայել է դա արդեօք ռուս ժողովրդի զաւակներին,—ժողովրդի, որը իր վերջին փշրանքները տալիս է ձեր գիտնական դաստիարակութեան համար։ Ուրեմն դա ծուռը եւ վտանգաւոր ճանապարհ է։ Այդ ճանապարհով են ձեզ բերված արդէն «ժամանակաւոր կանոնները», այժմ ձեզ առաջարկում են շարունակել ընթանալ նոյն ճանապարհով, այսինքն անկասկած աշխատում են աւելի եւս վատացնել ձեր դրութիւնը։ Ձեզ համար սարքում են համախմբումներ եւ այդ համախմբումներին հրաւիրում են մարդկանց, որոնք կատարելապէս օտար են համալսարանին. համալսարանական կեանքի մանաւոր երեւոյթը աշխատում են ընդհանուր հրդեհի փոխարկել։ Ձեր մէջ զարթեցնում են կրքեր, հաղորդելով ձեզ սուտ տեղեկութիւններ, հրապուրելով ձեզ այն մտքով, թէ ձեր գործի մէջ մասնակցութիւն են առնում բոլոր դպրոցները եւ ինքն հասարակութիւնը, անուանելով այդպիսի փաստերը «ահագին յոյցեր»։ Ձեզ համար տպում եւ պատմում են հնարովի չարագործութիւնների մասին, որոնք ահ ու սարսափ են յարուցանում։ Ձեր համալսարանական ընտանիքի մէջ գրաւում են դիւրահաւատ եւ կարեկից կանանց, որոնց ջղայնութիւնը եւ դիւրագրգռութիւնը աւելի եւս չփոթում եւ յուզում է ձեզ։ Պատերից կախում են յայտարարութիւններ «Պահանջում ենք ժամանակաւոր կանոնների վերացումը», լաւ գիտենալով, որ պահանջը համազօր է հրամանին, եւ դրանով յետ քաշվելու ճանապարհը փակելով։ Ձեր մէջ զարթեցնում են խղճահարութեան եւ զայրոյթի զգացմունքներ, վախեցնելով ձեզ մտրակի հեռանկարով, եւ այդ բոլորը կատարում են մարդիկ, որոնք, շատ կարելի է, ոչինչ կապ չունեն ոչ ձեզ հետ, ոչ համալսարանի, ոչ էլ գիտութեան հետ։

Համալսարանը դժբաղդ օրանք (?) է դառնում, որի միջոցով ամեն աստիճանի եւ դասակարգի մարդիկ աշխատում են անցկացնել իրանց քաղաքական, տնտեսական, սօցիալական եւ այլ դժգոհութիւնը։

Համալսարանը պաշարման դրութեան մէջ է գտնվում։ Ի՞նչպէս դուրս գալ այդ դրութիւնից։ Մոռանանք «գործադուլ» խօսքը եւ երբէք չը գործ դնենք համալսարանի պատերում։ Դուրս գանք ծանր դրութիւնից փաստերի ճիշդ հետազօտութեան ճանապարհով, որը միակ ուղիղ ճանապարհն է։ Բայց դրա համար անհրաժեշտ է, որ համալսարանի կեանքը չընդհատվէր եւ պարապմունքները անխափան ընթանային, միայն այդ պայմանով եւ ձեր կատարեալ վստահութիւնը վայելելով պրոֆէսօրները հնարաւորութիւն կունենան աջակցել կարգի բերելու համալսարանական բարդացած գործը։ Մենք խնդրում ենք ձեզ,—շարունակեցէք ձեր պարապմունքները»։

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ԳԱՆՁԱՐԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

(Նամակ Բալախանիից)

—

Նաւթարդիւնաբերողները իրանց տարեկան վերջին ընդհանուր ժողովի երկրորդ նիստում, ի միջի այլոց, քննութեան են ենթարկել եւ միաձայն հաստատել «Հիւանդանոցի գանձարանի կանոնադրութիւնը», որը երեւի այժմ պատշաճաւոր իշխանութեան հաստատութեանն է սպասում՝ իր գործունէութիւնը սկսելու համար։

Գանձարանը հիմնվում է, «Մուրճ» ամսագրի ասելով, «...բանւորներին ու ստորին ծառայողներին հիւանդութեան դէպքում օգնութեան ձեռք մեկնելու, իսկ մահվան դէպքում նրանց անբախտացած ընտանիքների դրութիւնը թեթեւացնելու նպատակով։ Նաւթաշրջանի բոլոր բանւորները, ինչպէս եւ մինչեւ 1200 ր. ռոճիկ ստացող ծառայողները—պարտաւոր են գանձարանին անդամակցել»...

Նպատակը որոշ է։ Գանձարանը պիտի օգնէ հիւանդներին, հաշմանդամներին, վնասվածներին։ Իսկ ինչ պէտք է անէ նաւթատէրը իր զոհերի համար—ոչինչ։ Մինչդեռ, արդիւնաբերութեան վերաբերեալ օրէնքներով, օրէնքներ, որ հաստատված են բարձրագոյն իշխանութեան կողմից եւ թէ արդարութեան ամենատարրական հիմունքներով — նաւթատէրերը պարտաւոր են բժշկել իրանց հիւանդ բանւորներին եւ մահվան կամ աշխատանքի անընդունակ դառնալու դէպքում էլ միանուագ կամ պարբերաբար օգնութիւն հասցնել։ Այդ իսկ օրէնքների զօրութեամբ հիմնված են նաւթատէրերի եւ գործարանատէրերի հիւանդանոցները նաւթաշրջանի զանազան կէտերում եւ մտցրված է նաեւ ընդհանուր ապահովագրութեան սկզբունքը։ Ամեն մի բանւոր կամ ծառայող, մինչեւ այժմ էլ, հիւանդութեան դէպքում ձրիաբար բժշկվում է նաւթարդիւնաբերողների հիւանդանոցում եւ, սակաւ բացառութեամբ, ստանում է իր ռոճիկի կէսը, որքան ժամանակ մնում է հիւանդանոցում. իսկ մահվան կամ աշխատանքի անընդունակ դառնալու դէպքում օգտվում է ապահովագրական պրէմիաներով։

Ճիշդ է, հարիւրաւոր բանւորներ՝ իրանց տգիտութեան պատճառով ոչ մի դէպքում էլ չեն կարողանում օգտվել իրանց իրաւունքներից, նոյն իսկ անձեռնհաս են գտնվում ձեռք բերելու իրանց հասնելիք գումարները ապահովագրական ընկերութիւններից, բայց այս հանգամանքը դեռ եւս չէ ապացուցանում, որ նաւթատէրերի կողմից եղած ապահովագրումը նըպատաւոր չէ բանւորի համար մինչ այն աստիճան, որ կարիք զգացվէր զուտ բանւորական դրամարկղ հիմնելու։

Մարդասիրութիւնը չէ, ի հարկէ, որ դրդել է մեր ճարպազգեստ հռետորներին ճառել ընդհանուր ժողովում՝ բանւոր եւ գործակատար-ծառայող դասակարգի մասին, այլ սեփական կաշու, սեպհական շահերի խնդիրը։ Եւ որ ամենազզուելին է, հարցը վճռվել է միաձայն։ Խորհրդի մէջ գոնէ չէ գտնվել մէկը, որ բողոքէր այդ ստնձգութիւնների դէմ։

Պարզենք մեր միտքը։

Նաւթատէրերը, կամ նրանց ներկայացուցիչ խորհուրդը, ի միջի այլոց, հիւանդանոցների համար ծախսում են մօտաւորապէս 260,000 րուբլի։ Այդ գումարը, ինչպէս եւ ահռասարակ ուրիշ նպատակներով ծախսվող գումարները հոգացվում են «попудный сборъ» կոչված վճարներից, որ խորհուրդը նաւթատէրերից վերցնում է՝ արտահանված իւրաքանչիւր պուդ նաւթից։ Այդ գումարը խորհրդի տարեկան ընդհանուր ծախսերից համարեա թէ ամենախոշորն է, եւ մանաւանդ որ նաւթատէրերի կարծիքով էլ չէ ծառայում իրանց անմիջական շահերին եւ հետեւապէս, կորած, իզուր տեղը վատնված գումար է նկատվում,—ուստի վճռվել է, գանձարանի խնդիրը մէջտեղ բերելով, մի կերպ ազատվել այդ ծանր-բեռից։ Այդ դեռ բաւական չէ. իրանց, այդպիսի կեղտոտ ու անբարոյական հաշիւներով կազմված որոշումները դեռ եւս կամենում են խեղճ ու կրակ բանւորների շլինքին փաթաթել՝ մարդասիրութեան փայլուն դիմակով։ Ջէ՞ որ խոստանում են բանւորների գանձարանը մտցրած անդամավճարների կէսի չափ մի գումար էլ իրանք մտցնել, եւ բանւորներին էլ երկու անգամ աւել ձայն տալ գանձարանին վերաբերեալ գործերում։ Այսինքն՝ ամեն մի պատասխանատւութիւն թողնել իրանց, բանւորներին։ Ո՛րպիսի քաջութիւն։

Ահա այդ յետին մտքերով կազմված գանձարանն է, որին, «Մուրճի» թղթակցի կարծիքով, «...վիճակված է շատ հաշմանդամների, որբերի եւ այրիների օգնութեան ձեռք կարկառել»։ Մեր խոնարհ կարծիքով, պ. թղթակիցը աւելի արդար կը լինէր, եթէ ասէր «որին վիճակված է շատ նաւթատէրերի օգնութեան ձեռք կարկառել եւ թեթեւացնել նրանց ծանր բեռը»։

Բանւորին ու ծառայողին էլ մասնակից անելով հիւանդանոցի ծախքերին, մեր «բորսայի զարդերը» այդքանով չեն բաւականանում։ Խելօք գլուխները ցանկանում են ազատվել մի այլ ծանր բեռից—իրանց բանւորներին ու ծառայողներին ապահովագրելու պարտաւորութիւնից, որի մասին կը խօսենք մեր յաջորդ նամակում։

իր մորթին փակած՝ զէնքը ուղղակի ժահուան կառաջնորդէին։ Ու յաջորդաբար անկումէ անկում անիկա հասաւ այն ողորմելի դրութեան, ուր կը գտնուի այժմ։ Կղերը իր վայրագութիւններով, իր անխիղճ հարստահարութիւններով կորմնցել տուաւ Քուբան ու Ֆիլիպպեանները, որ իր փառքի վերջին մնացորդներն էին։ Հիմա Սպանիան ուրիշ բան չէ, բայց եթէ անսահման վանք մը ու զօրանոց մը, ուր Թորքվէմատայի յաջորդները, ձեռք ձեռքի տուած քամինելի Վէյլէրներուն՝ կիշխեն միահեծան։

—

Ժամանակակից երկիրներու մէջ զօրաւոր հոսանքներ կան, որ իրարու դէմ անընդհատ կը մաքառեն. մէկը որ անցեալին կապուած է իր շահերով, իր մտքի եւ սրտի սովորութիւններով՝ եւ միշտ կը ձգտի ներկան ընել անցեալին անփոփոխ շարունակութիւնը. իսկ երկրորդը՝ թափանցուած գիտական ու բանական ճշմարտութիւններով՝ որոնց XIX-րդ դարը, հակառակ իր շատ մը թերութիւններուն, ծնունդ տուած ըլլալու փառքը ունի՝ ալ ինքզինքը համբրաշխ չը զգար անցեալին ու աչուըները յառած եղբայրութեան եւ արդարութեան իդէալի մը՝ կը քալէ դէպի յուսատու ապագան։

Կղերական Սպանիան չէր կրնար խուսափել այս ընդհանուր օրէնքէն։ Քանի մը տարի առաջ Մօնժուիշի մէջ տեղի ունեցած դէպքերը ցոյց տուին թէ, հակառակ եւս պատմուճաններու գերմարդկային ճիգերուն, ընկերային արդարութեան գաղափարը Սպանիոյ մէջ ալ արձագանգ գտած է։ Բայց կենդանութեան ու նորոգումի այս տարրը այնքան սակաւաթիւ էր, որ իրեն անկարելի կըլլար արդիւնաւոր կերպով կռուիլ յետադիմութեան ուժերուն դէմ։ Եւ սակայն ներկայ յուզումը կապացուցանէ թէ անոնց գործունէութիւնը բոլորովին անօգուտ չէ եղած։ Այս դժբաղդ ժողովուրդը հասկցած ըլլալ կը թուի, թէ իր փրկութիւնը կղերականութեան ջախջախումին մէջ է միայն։ Եւ թէ որքան աւելի յապաղէ իր մաքրագործումի գործը, այնքան դժուար պիտի ըլլայ իր վերականգնումը։

Բարեբաղդաբար կարգ մը դէպքեր ալ վրա հասան փութացնելու համար հակակղերական շարժումը։ Առաջինը՝ ֆրանսական խորհրդարանին առջեւ կրօնական կարգերու եւ միաբանութիւններու դէմ քուէարկութեան վրա եղող օրինագիծն է։ Շատ մը միաբանութիւններ՝ հիմակուընէ կը թողուն արդէն Ֆրանսան ու կերթան հաստատուիլ ուրիշ Զուիցերիոյ մէջ, ուրիշներ Աւստրիա ու մաս մըն ալ Սպանիա։ Արդ Սպանիա, երկրին մէջ արդէն գտնուողներէն դժգոհ՝ չուզեր թոյլատրել նոր պարեգօտաւորներու իր հողին վրա հաստատումը։ Գէթ իբր ազգարարութիւն, սպանիական ժողովուրդը ազատ ընթացք կուտայ իր զայրոյթին, որպէս զի խաւարի մարդիկը իրենց աչուըները Սպանիոյ վրա չը տնկեն։

Երկրորդը՝ հակակղերական թունդ ոգիով այն թատերախաղն է, զոր Գալդօս՝ ժամանակակից Սպանիոյ ամենէն տաղանդաւոր թատերագիրներէն մէկը՝ ներկայացնել տուաւ վերջերս Մադրիդի ազգային թատրոնի բեմին վրա։ «Էլեքթրա»—խաղին տիտղոսը—իւրաքանչիւր ներկայացումէն ետք, ժողովուրդը կուղղուէր դէպի կղերական հաստատութիւնները կղերին դէմ ցոյցեր ընելու համար։

Երրորդը՝ օր. Իւբաօյի խնդիրն է։ Օր. Իւբաօ՝ Սպանիոյ ազնուական դասակարգին պատկանող ընտանիքի մը աղջիկն է։ Ճիզուիթները կրնեն չըն ընեն հազար ու մէկ հնարքներով եւ մեքենայութիւններով խեղճ աղջկան խելքը կը գողնան ու զայն վանք կը մտցնեն։ Ծնողքը կը հակառակին իրենց աղջկան որոշման։ Աղջիկը՝ վայրկեան մը ձգել կը խորհի վանքը, բայց եթէ մտնելը իր կամքովն էր, դուրս ելլելը իրմէ կախում չունի։ Ծնողքը ստիպուած դատարան կը դիմեն իրենց զաւակը ետ ստանալու համար։ Բայց դատարանին մէջ աղջիկը կը յայտարարէ նորէն թէ իսկ իր կամքով վանք մտած է եւ թէ իր ամենէն սիրելի փափագն է իր երիտասարդութեան ու ծիծաղի օրերը անցնել՝ ամբողջ աղօթքներով, բարեպաշտ խոկումներով ու երկնատենչիկ երազանքներով նուիրագործուած կեանքի մը մէջ։ Դատարանը ճիզուիթներուն իրաւունք կուտայ ու օր. Իւբաօ կը դառնայ նորէն վանք ձեռք առնելու համար ա. Կոյսին նուիրուած կեանքը։ Այս դատը ահագին աղմուկ կը հանէ Մադրիդի մէջ ու Իւբաօներու փաստաբանը՝ պ. Սալմերօն՝ որուն պաշտպանողական ճառը ուժգին յարձակողական մը եղած էր կղերին դէմ, քօղամերկելով վանքերու լռութեան ու մութին մէջ գործուած սարսափելի ոճիրները՝ արդարութեան պալատէն դուրս ելած պահուն «կեցցէ ազատութիւնը, գետինն անցնեն ճեզվիթները» անսահման աղաղակով կողջունուի ամբոխէն։ Իւբաօ ընտանիքը զինադուլ չըներ, սակայն ու նախնական դատարանէն ստացուած վճիռը կը հանէ վճռաբեկ ատեանի առջեւ։

Հազիւ քանի մը օր կայ, վճռաբեկ ատեանը բեկանեց այդ վճիռը ու հրամայեց, որ աղջիկը յանձնուի իր ծնողքին։

Չորրորդ ու վերջին շարժառիթները՝ Աստիւրի իշխանուհիին ամուսնութիւնն է Քազէրթի կոմսին տղուն՝ Շարլ դը-Բուրբոնի հետ. Աստիւրիներու իշխանուհին Սպանիոյ անչափահաս թագաժառանգի քոյրն է, այսինքն Սպանիոյ խնամակալ թագուհիին աղջիկը։

Կոմս դը-Քազէրթը՝ Սպանիոյ գահին թեկնածու դօն-Կարլօսի, լաւ չը գիտեմ քրո՞ջը թէ եղբօրը զաւակն է։ Ինչպէս գիտէք, կարլօսեանները, որ ամեն վայրկեան դաւադրութեան մէջ են իրենց պետը՝ դօն-Կարլօսը՝ բարձրացնելու համար Սպանիոյ գահուն վրա, ատուած են ժողովուրդէն։ Որովհետեւ դօն-Կարլօս շատ աւելի կղերասէր ու հակազատական է, քան իշխող ընտանիքը։ Ալ կարելի է ըմբռնել այն բարիքը, զոր պիտի վայելէ Սպանիա, եթէ դօն-Կարլօս յաջողի իշխանութեան գլուխը անցնիլ։

Ասկէ զատ Քազէրթի կոմսը՝ կատաղի կարլօսեան մը՝ առեոք կռուած է Սպանիոյ դէմ Կարլօսը վերահաստատելու համար եղած փորձի մը ժամանակ ու խոշոր արիւնհեղութեան մը պատճառ դարձած։ Սպանիական ժողովուրդը մոռցած չէ այս դէպքը։ Այս պարագաներուն մէջ բնական էր, որ Աստիւրի իշխանուհիին ամուսնութիւնը վիրաւորէր ժողովուրդին զգացումները։ Ամուսնութիւնը շատ համառօտօրէն ու անճապարանքով կատարուեցաւ։ Ուսանողները մերժեցին ընդունել այդ առթիւ իրենց շնորհուած արձակուրդը ու հակակիր ցոյցեր կազմակերպուեցան երկրին ամեն կողմերը։ Ազատական ու հանրապետական երեսփոխանները ներկայ չը գտնուեցան ամուսնական արարողութեան։

Ահաւասիկ հակիրճօրէն այն գլխաւոր պատճառները, որ Սպանիան կը պահեն յուզումի մէջ ու զայն թատերավայրը կընեն ամենէն ուժգին ցոյցերու։ Ներկայ դահլիճը, որուն վարչապետն է զօրավար Ազքարակա, իր հրաժարականը մատուց թագուհիին։ Շարժումը միայն հակակղերական չէ։ Երկրին կառավարական ձեւը փոխելու խորունկ ձգտում մը կը նշմարուի։ Հանրապետականներ իրարանցումի մէջ են։

Սպանիոյ վերակենդանացումի ժամը հնչած է արդեօք։ Եթէ սպանիական քաղաքագէտները իրենց եսասիրութիւն ու շահը մոռնան ու ժողովրդային յուզումը միայն իրենց անձին ի նպաստ չը գործածեն, կարելի է որ այս դժբաղդ երկիրը յոյսի ու մխիթարութեան օրեր տեսնէ։

Տիգրան

ռայոզներին ապահովագրելու պարտականութիւնից, որի համար քրբեւ թէ խոշոր (?) գումարներ են ծախսում։

Երբ գանձարանը նաւթատէրերի ամենաողորմած հրամանով իր վրա է առնում հաշմանդամներին, հիւանդներին ու այրիներին օգնելու պարտականութիւնները, այլ եւս ինչ կարիք կայ ապահովագրելու եւ մեր ողորմած «խօզէյիններին» կողմից. չէ՞ որ դա շռայլութիւն է, որից խորշելով խորշում է ամեն մի բուրժուա-կապիտալիստ։

Եւ սա նաւթատէրերի անբարեխղճութեան առաջին օրինակը չէ, փառք Աստուծոյ։ Հէնց միայն այն հանգամանքը, որ «Каспій» լրագիրը հանգանակութիւն է բացել Ռոտշիլդի զոհերի համար, բաւական գեղեցիկ կերպով ցոյց է տալիս մեր բուրժուազիայի ամբողջ պատկերը ոտքից մինչեւ գլուխ։ Եւ յիրաւի, յիմարութիւն կը լինէր վաճառականներից, այն էլ մեր վաճառականներից աւելի լաւ բան սպասել։

Յոյս ունենք, որ իշխանութիւնը չի հաստատի յետին հաշիւներով կազմված գանձարանի ծրագիրը։

Մ. Եսայեան

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻՑ

—

Փետրվարի 27-ին

«Մշակի» 39-րդ համարում տպված բժ. Վ. Արծրունու «Ալկոհոլիզմը մատաղ սերնդի մէջ» յօդուածը մեծ տպաւորութիւն թողեց տեղիս ընթերցող հասարակութեան վրա։ Ցանկալի է, որ այդպիսի գեղեցիկ յօդուածներ շուտ-շուտ զարդարեն «Մշակի» էջերը եւ առանձին գրքոյկներով լոյս տեսնեն ու տարածվեն հասարակ ժողովրդի մէջ։ Ժողովուրդը ուրախութեամբ կը գնէ այդպիսի գրքոյկներ եւ սիրով կը կարդայ, ինչպէս որ գնում ու կարդում է բժ. Բուդուղեանի հրատարակած գրքոյկները։ Քաղաքումս համարեա մի հայ ընտանիք չը կայ, որ կարդացած չը լինի եւ չունենայ բժ. Բուդուղեանի գրքոյկներից։

Քանի որ մեզանում շատերը առանց հասկանալու են իրանց մատնում ալկոհոլի ազդեցութեանը, չը գիտեն նրա տուած վնասները եւ խմելը լոկ զուարճանալու միջոց են համարում, դրա համար էլ, հաւատացած ենք, որ եթէ նրանց պարզ լեզուով եւ հասկանալի ոճով հասկացնող եւ բացատրող լինի ալկոհոլի տուած վնասները, ինչպէս այդ արել է իր յօդուածում բժ. Վ. Արծրունին, այն ժամանակը եթէ ոչ բոլորը, գոնէ մեծամասնութիւնը կը զգուշանայ եւ հինգ բաժակի տեղ մէկը կը խմէ։

Կարսում, մանաւանդ երիտասարդների մէջ, շատ տարածված է Բաքոսին երկրպագելու սովորութիւնը։ Ամօթ է այն երիտասարդին, որը խմել չը գիտէ, մինչեւ անգամ ծիծաղում են այդպիսի «ախմախի» վրա։ Սրանից մի տասը տարի առաջ քաղաքումս հազիւ 10—15 «մէհանա» եւ մի 10 հատ էլ արճարան է եղել։ Բայց հիմա, փառք Աստուծոյ, բաւականին առաջադիմել ենք. այժմ դրանց թիւը, առանց չափազանցութեան, հասնում է 100-ի. 60—70 հատ մէհանա, 30 հատ էլ արճարան եւ քանի գնում աւելանում է։ Բայց ցաւալի է ասելը, որ այդ տեղերի յաճախորդների մեծամասնութիւնը երիտասարդութիւնն է, այն երիտասարդութիւնը, որ ինքը պէտք է արգելք հանդիսանայ դրանց բազմանալուն եւ բոլոր ուժով կռուէ այդ ախտի դէմ եւ իր վարքով օրինակ դառնայ հասարակ ժողովրդին։

Թէ արհեստաւորը, թէ առեւտրականը եւ թէ գործակատարը ամբողջ շաբաթը դառն աշխատում են եւ կիրակի օրը մի քանի ժամվայ ընթացքում «ղայֆախանաներում», մէհանաներում, «Ադոյի» ու «Նիկոյի» աներում վատնում իրանց ամբողջ շաբաթվայ արիւն քրտինքով վաստակած կոպէկները։ Կիրակի օրերը որ մէհանայի դռնով ուզում էք անցէք, կը լսէք աղմուկ, հայհոյանք, տուր ու դմբոց։

Իսկ երբ առիթը ներկայացած ժամանակը հարցնում էք, թէ ինչու համար էք այդպէս անում. չէ՞ որ այդպիսի անառակ կեանք վարելով թէ առողջութիւններդ է քայքայվում եւ թէ փողերդ զուր, աննպատակ վատնվում։ Պատասխանում են։ «Աղբէր, ինչ անենք, ո՞ւր գնանք, ինչով եւ ինչպէս ժամանակ անցկացնենք։ Ազատ օրերս որ կայ, կիրակին է, այն էլ պարապ անցնենք։ Իշտէ, կերթանք մէհանան, մէկ-մէկ բաժակ անուշ կանենք եւ ժամանակներս ուրախ կանցնի»։

Ի՞նչ անուն կարելի է տալ այն երիտասարդին, որը արճարանը ու մէհանան գերադաս է համարում գրադարանից, որը ամբողջ շաբաթվայ վաստակը մի քանի ժամվայ մէջ է վատնում վերոյիշեալ տեղերում եւ այդ նոյն երիտասարդը գլանում է ամսական մի քանի կոպէկ տալու գրադարանին անդամ գրվելու—մի երկու ժամ ընթերցանութեան նուիրելու։

Այն քաղաքը, որը հարիւր հատ արճարան ու մէհանա է պահում եւ բոլորին էլ բաւականութիւն տալիս, չէ կարող, այսինքն չէ ուզում մի հասարակակրթական հիմնարկութիւն պահել, որպիսին է գրադարան-ընթերցարանը։ Ամօթ մեզ՝ կարսեցիներիս։

Ա.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Շուլավէր, փետրվարի 23-ին

«Մշակի» 32 համարում Շուլավէրի տանուտէր պ. Մեհրաբեան իմ նախընթաց թղթակցութեան դէմ մի պատասխան էր գրել եւ թիւրիմացութեամբ ինձ վերագրել էր մի կարծիք թէ՝ «ժողովուրդը տանուտէրական դրամական հաշիւների մէջ վերաստուգողի դեր կատարել անկարող է»։ Որ այդպիսի կարծիք ես չեմ յայտնել յիշեալ թղթակցութեան մէջ, կարելի է ստուգել, եթէ պ. Մեհրաբեան նորից կարդայ նրա պատասխանին առիթ տուած իմ նամակը, ուր երբէք չէ յիշվում, թէ տանուտէրի հաշւետուութիւնը կատարվում է ժողովրդի ներկայութեամբ, որպէս զի ժողովուրդը վերաստուգողի դեր կատարէ. հաշւետուութիւնը կատարվում է ժողովրդից մի երկու տասնեակ հոգու ներկայութեամբ, ասել էի ես։

Մեզանում դրամական հաշիւները վերաստուգվում են ընտրված հաշւետեսների միջոցով։ Ահա այս մասին էի ես յայտնել, որ շնորհիւ այն ընդունված ձեւի, ինչպէս առհասարակ լինում է գիւղական պաշտօնատար անձանց դրամական հաշւետուութեան ժամանակ, ընտրված հաշւետեսները իրօք որ անկարող են վերաստուգել հաշիւները։ Իսկ այդպիսի կարծիք ես յայտնել էի, ի հարկէ, ի նկատի ունենալով բնորոշ փաստեր։ Հէնց, օրինակի համար, թող ներվի այստեղ յիշեցնել պ. տանուտէրին՝ նրա վերջին հաշւետուութեան միջոցին տեղի ունեցած մի դէպք։ Այդ հաշւի կարդալու ժամանակ ներկայ եղող մի ժողովրդական յայտնեց, թէ ինչո՞ւ իր տուած գումարը չէ մուծված դրամական գրքի մէջ եւ վերջը ստուգվեց, որ այդ գումարը մոռացմամբ չէ գրվել։ Ասացէք խնդրեմ, ո՞ր հրաշքով հաշւետեսը կարող էր այդ բանը ստուգել, եթէ յիշեալ գիւղացին բացակայ լինէր գիւղից եւ ինքը չը յիշեցնէր իր տուած դրամի մասին։ Չէ՞ որ պատահում են ասածիս պէս փաստեր, որոնց գոյութիւնը մեզանում մոռացման, սխալմունքի եւ անփորձութեան անուններով են բացատրվում...

Միթէ գաղտնիք է, որ մեզանում առհասարակ հաշւետեսներ ընտրվում են, որպէս զի հաշւետուութեան արձանագրութիւնը վաւերացնեն իրանց ստորագրութեամբ ընդհանուր ձեւ ստացած խօսքերով թէ. «քննելով հաշիւները (լինի դա տանուտէրի, երէցփոխի եւ ուրիշ) մենք գտանք ճիշդ, միանգամայն վստահելի, որ եւ ստորագրեմք»։ Ընտրված հաշւետեսները սիրում են գտնված սխալների մասին ծածուկ խօսել, բամբասանքի տեղի գոյն տալով դրան, բայց ո՛չ երբէք պահանջում, որ արձանագրութեան մէջ մտնեն դուրս հանած անստուգութիւնները։

Հաշւետուութեան նման կարեւոր հարցի այսպիսի դրութիւնը պէտք է բարւոքել։ Այս է եղել իմ նախընթաց թղթակցութեան նպատակը, եւ ոչ թէ անձնաւորութիւններ շօշափելը, ինչպէս աշխատում է ցոյց տալ պ. Մեհրաբեան իր նամակում։ Չէ՞ որ դա աւելի քան անհետաքրքրական է։

Ա. Ի.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Ախալքալաք, փետրվարի 28-ին

«Մշակի» № 40-ում տպագրված իմ նամակի մէջ մի ակամայ սխալ է սպրդել, որ շտապում եմ ուղղել։

Կալուածատէր Մութաֆեանների հաւատարմատարների թէ անմիջական բացատրութիւններից եւ թէ հեռագրական տեղեկութիւններից իմացայ, որ նրանք չեն գանգատվել վաչիանցիների դէմ՝ իրանց հասնելիք կապալավարձը ստանալու համար։ Գանգատը ոչ թէ Մութաֆեանների կողմից է, այլ նրանց կալուածակից (совладѣлецъ) Տէր-Յովհաննէսեան եղբայրների կողմից է, որոնք օգտվում են մի ընդհանուր, անբաժան կալուածքի եկամուտի մի երրորդ մասով։ Տէր-Յովհաննիսեանները գանգատվել են միայն իրանց հասնելիք բաժնի համար, սակայն գիւղացիները կարծում էին, թէ գանգատը բոլոր բաժնեկից կալուածատէրերի կողմից է եւ ընդհանուր կապալավարձի համար։ Պարզելով այս թիւրիմացութիւնը՝ առիթ եմ համարում վկայելու, որ Մութաֆեանները, ինչպէս ասում են, երկրաշարժից վնասվածներին առաջին օգնողներից են եղել։ Յուսով ենք, որ այս անգամ էլ չեն զլանայ օգնելու։

Ինչ վերաբերվում է կալուածատէր Ղըրխքեսալովին, ինձ ասացին, թէ նա կապալավարձ հայցահատիկի տեղ սկզբից պահանջելիս է եղել միայն հազար րուբլի, բայց երբ վաչիանցիները պատասխանել են, թէ միջոց չունեն վճարելու, կալուածատէրը՝ անցեալ տարվայ աւելի թանգ գներով իրան հասնելիք հայցահատիկը փողի վերածելով 3—4 հազար րուբլու գանգատ է ներկայացրել այն նպատակով, որ կատարողական թերթը պահէ եւ դատարանով վճռած գումարը գիւղացիներից պահանջէ այս ճգնաժամը անցնելուց յետոյ։ Մենք կառաջարկէինք կալուածատէր պ. Ղըրխքեսալովին իր պահանջը սահմանափակել հազար րուբլիով. ինչպէս մտադիր էր առաջ։

Սալիւմեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հաղորդում են, որ Վեհափառ Կաթողիկոսը մտադիր է Թիֆլիսից ուղեւորվել դէպի Բեսարաբիայի թեմը։ Ճանապարհորդութիւնը պէտք է կատարվի ծովային ճանապարհով, այն է Բաթումից շոգենաւով դէպի հարաւային Ռուսաստան։ Բեսարաբիայի թեմում կան քննութեան մի քանի գործեր, որոնց թւումն է եւ Քիշինեվում եղած էջմիածնապատկան կալուածքի խելացի չահագործութեան հարցը։

—

Չորեքշաբթի, փետրվարի 28-ին, Թիֆլիս հասաւ Մոսկվայի Կայսերական հնագիտական ընկերութեան նախագահ կոմսուհի Պ. Ս. Ուվարօվա։

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, թէ ժողովրդական առողջապահութեանը նպաստող ընկերութիւնը դիմել է ռուսաց սինոդին եւ խնդրել է պարտականութիւն դնել ռուս հոգեւորականութեան վրա, որ նա իր հօտի, առանձնապէս գիւղական դասակարգի մէջ առողջապահական գիտելիքներ տարածէ։

—

Սուրամից հաղորդում են տեղական լրագիրներին, թէ հինգ վերստ այդտեղից հեռու, Քութայիսի սահմանի մօտ, գտնված են սեւ մարմարիօնի նշանաւոր հանքեր։

—

«Россія» լրագրի ասելով, ռուս դրամատէրերի մի խումբ բանակցութիւններ է վարում Ջակվայի կալուածատէրերից մէկի հետ նրա կալուածքը գնելու եւ այնտեղ մեծ չափերով թէյի գործ սկսելու համար։

—

Փետրվարի 28-ին Թիֆլիսի հաշտարար դատարանի 2-րդ բաժնի քննիչի մօտ հրաւիրված էին Կաղզուանի մեր թղթակից պ. Մ. Ղազարեան եւ կաղզուանցի պ. Ե. Ջամփոլադեան, այն առիթով, որ վերջինը մեղադրում է առաջինին զրպարտութեան մէջ։ Պ. Ղազարեանի կողմից երդուեալ հաւատարմատար Տիգրան Յովհաննիսեան եւ պ. Ջամփոլադեանի կողմից երդուեալ հաւատարմատար Միլկուշից յայտնեցին, որ չեն կամենում գործը վերջացնել հաշտութեամբ, այնպէս որ մեր թղթակիցներ՝ Մ. Ղազարեան եւ Ա. Տէր-Ներսէսեան (որի վերաբերմամբ նոյն բանը, ինչպէս հաղորդել էինք, տեղի էր ունեցել քննիչի մօտ յունվարի 31-ին) երեւի շուտով առիթ կունենան դատարանում ապացուցանելու իրանց գրածները պ. Ջամփոլադեանի մասին։

—

Պետերբուրգի քաղաքային խորհուրդը, ինչպէս հաղորդում է «С.-П. Вѣд.» լրագիրը, որոշել է Պետերբուրգի շրջակայքում սանատորիա հիմնել բացառապէս մայրաքաղաքի աղքատ դասակարգից թոքախտով հիւանդացողների համար։ Սանատորիայի շինութեան համար պէտք եղած գումարը արդէն յատկացված է եւ այժմ խորհուրդը յարմարաւոր տեղերի ընտրութիւն է կատարում։

—

ԱՍԽԱԲԱԴԻՑ մեզ գրում են. «Վերջապէս մեր Աղքատախնամ ընկերութիւնը իր թմրեցուցիչ «շրջանից» դուրս եկաւ։ Կիրակի, փետրվարի 18-ին, կայացած ժողովում հասարակութեան կողմից ընտրվեցին մի խումբ երիտասարդներ, որոնց եւ յանձնվեցին այն տետրները անուանացուցակներով, որոնցով ամսավճարները հաւաքվում են։ Յոյս ունենք, որ այսուհետեւ մեր աղքատների սոսկալի վիճակը փոքր ինչ կը բարւոքվի»։

—

ԿԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Քաղաքում երեխաների մէջ շատ տարածված են կարմրուկ եւ դիֆտերիտ տարափոխիկ հիւանդութիւնները, բայց, բարեբաղդաբար, անվնաս են եւ զոհեր չեն տանում»։

—

ԱՍԽԱԲԱԴԻՑ մեզ գրում են. «Այս օրերս տեղիս հայ հասարակութիւնը մի համախոսագիր է պատրաստում ուղարկելու մեր թեմի առաջնորդ՝ Արիստակէս արքեպիսկոպոս Սեդրակեանին, խնդրելով, որ վերջինս թոյլ տայ մոմը եկեղեցում վաճառել ոչ թէ սովորական գնով, այլ մէկ ու կէս արժողութեամբ, որպէս զի դրանից գոյացած արդիւնքով կարելի լինի ծածկել այն պակասը, որը եկեղեցում շրջեցրած գանձանակները վերացնելուց կառաջանայ»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Եօկոհամայից հաղորդում են անգլիական լրագիրներին, թէ Ճապոնիայում հասարակական կարծիքը սաստիկ գրգռված է Ռուսաստանի դէմ, բայց եւ այնպէս չէ կարելի սպասել, որ Ճապոնիան, բացի եռանդուն կերպով ռուս-չինական համաձայնութեան դէմ բողոքելուց, ուրիշ, աւելի գործնական քայլեր եւս անէ, որովհետեւ այժմ այդ երկիրը գտնվում է շատ ծանր ֆինանսական պայմանների մէջ։

—Ինչպէս հաղորդում են Պեկինից, եւրոպական դեսպանները այժմ փոքր առ փոքր հակվում են դէպի մի քաղաքականութիւն, որի դէմ ամենայն եռանդով բողոքում էին առաջ,—դէպի Չինաստանը բաժան-բաժան անելու քաղաքականութիւնը։ Նոյն իսկ ամերիկացիները շատ թոյլ կերպով են պաշտպանում իրանց սիրած «բաց դռների» ուղղութիւնը եւ սկսում են համակրել եւրոպական դեսպանների բռնած ընթացքին չինական գործերում։

—Ցանարդէլլիի նոր իտալական մինիստրութիւնը—ասում է «Новости» լրագիրը—ներկայացաւ պարլամէնտին այն բարենորոգումների ծրագրով, որ նա մտադիր է իրագործել իր մինիստրութեան ժամանակ։ Առաջին տեղը այդ ծրագրի մէջ բռնում են քաղաքական բարենորոգումները եւ հարկերի նուազեցումը։ Վերջինը մի այնպիսի միջոց է, որով Ցանարդէլլի ահագին ժողովրդականութիւն կարող է ձեռք բերել իտալական ազգի մէջ, եթէ նրան աջողվի իրագործել այդ։ Իտալական ժողովուրդը, Կրիսպիի եւ նրա հետեւողների անհեռատես քաղաքականութիւնից աղքատացած եւ աւերված, անհամբեր սպասում է հարկերի նուազմանը։ Բայց կատարել այդ մտադրութիւնը այնքան էլ հեշտ չէ, որովհետեւ Իտալիայի քաղաքական դրութիւնը մնում է առանց փոփոխութեան։ Գոնէ Ցանարդէլլիի մինիստրութեան յայտարարութիւնը, որ կարդացվեց պարլամէնտում, կազմված է այնպիսի անորոշ խօսքերով, որ նրանից ամենեւին չէ կարելի հանել մի եզրակացութիւն, որ ուղղված լինէր Իտալիայի մասնակցութեան դէմ եռեքպետեան դաշնակցութեան մէջ։ Բայց քանի որ Իտալիան կը մնայ այդ դաշնակցութեան մէջ, նա չէ կարող կրճատել իր ծախքերը ցամաքային եւ ծովային զօրքերի վրա, ուրեմն եւ չէ կարող նուազեցնել հարկերը։ Իտալիայի միակ փրկութիւնը եռեքպետեան դաշնակցութիւնից հրաժարվելն է։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

1 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Բիւլլետէն ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր Բոգոլէպովի առողջական դրութեան մասին։ «Գիշերը անհանգիստ անցկացրեց, մի քիչ զառանցում էր, տաքութիւնը երեկոյեան 39, 8 էր, այսօր առաւօտեան 38,9, ցերեկով 38,8, զարկերակը 104, շնչառութիւնը 18. Բորբոքման երեւոյթները շարունակվում են գնդակային վէրքի ճանապարհի խորին մասերում. ուժերը մի փոքր թոյլ են։ Ռէնտգէնի ճառագայթներով երկրորդ անգամ հետազօտելու ժամանակ երեւաց, որ գնդակը գտնվում է մարմնի ձախ կողմը, վզի ողների մօտ»։

Փետրվարի 28 ին «Новое Время» լրագիրը տօնեց իր գոյութեան 25-ամեակը Սուվօրինի հրատարակութեամբ։ Ստացված են բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ Ռուսաստանից եւ արտասահմանից, դրանց թւում Չէրնոգորիայի Նիկօլայ իշխանից, եւ շատ ուղերձներ։ Երեկոյեան Փոքր թատրոնում կայացաւ բազմամարդ րաուտ հրաւիրվածների համար, հանդիսաւոր ներկայացումով։

Մարտի 1-ին, Կայսր Ալէքսանդր II-ի մահվան տարեդարձին, Պետրոպավլովսկի տաճարում պալատական հոգեւորականութիւնը մատուցեց հոգեհանգստեան պատարագ եւ կատարեց հոգեհանգիստ, որին ներկայ էին Թագաւոր Կայսրը, Մարիա Ֆէօդորովնա եւ Ալէքսանդրա Ֆէօդորովնա Կայսրուհիները, Նորին Բարձրութիւն Թագաժառանգը, Մեծ Իշխանները եւ Բարձրագոյն Անձինք։

Մարտի 1-ին, Կայսր Ալէքսանդր II-ի մահուան տարեդարձին, մայրաքաղաքի բոլոր եկեղեցիներում մատուցվեցին հոգեհանգստեան պատարագներ եւ կատարվեցին հոգեհանգիստներ։

ՆՈՎՕՉԵՐԿԱՍԿ։ Այստեղ ձկան թոյնով թունաւորվեց ինժեներ Կարպովի ընտանիքը եւ ուրիշ անձինք։ Կարպովի կինը գիշերը վախճանվեց։

ԼՕՆԴՕՆ։ Հաղորդում են, որ, կառավարութեան առաջարկութեամբ, թագաւորական տան ծախսերի համար որոշված է 470,000 ֆունտ ստերլինգ տարեկան։

ՏՕԿԻՕ։ Որովհետեւ բաւարար համաձայնութիւն վերին պալատի եւ մինիստրութեան միջեւ չը կարողացաւ կայանալ, այդ պատճառով միջամտեց կայսրը. նա իր մօտ կանչեց վերին պալատի նախագահին եւ յայտնեց նրան իր բարձրագոյն կամքը՝ ընդունել հարկերին վերաբերեալ օրինագիծը։ Վերին պալատի անդամները խոնարհվեցին թագաւորի կամքի առաջ եւ յայտնեցին իրանց դիտաւորութիւնը վաղն ընդունել հարկերին վերաբերեալ օրինագիծը։

ԼՕՆԴՕՆ։ Երէկ առեւտրական պալատի բանկէտում արտասանած ճառի մէջ Սօլսբիւրի, ի միջի այլոց, խօսեց անգլօ-գերմանական մրցութեան մասին առեւտրի ասպարէզում եւ երկիւղի ուրուական անուանեց այն, որ Գերմանիան կարող է, իբր թէ, կոտրել Անգլիայի առաջնութիւնը առեւտրի ասպարէզում կամ ստիպել Անգլիային կասկածել իր ոյժերի վրա։ «Ես կարծում եմ, շարունակեց Սօլսբիւրին, որ այն ամենը, ինչ մենք լսում ենք գերմանական այնքան, իբր թէ, մեզ համար վտանգաւոր մրցութեան մասին, չէ պատասխանում իրական փաստերին, այլ պարտական է իր ծագումով ժուրնալիստների հնարագիտութեանը, որոնք գրում են յօդուածներ այդ ոգով»։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Times» լրագիրը իր ֆինանսական բաժնի մէջ հաստատում է երէկվան լուրերը այն բանի մասին, որ Եօհաննէսբուրգի զինւորական իշխանութիւնները տուեցին լեռնարդիւնաբերական պալատին թոյլտուութիւն՝ տալ սկզբի համար 350 վկայականներ հանքերի մշակութեան համար, հէնց որ դա հնարաւոր կը լինի։

ՓԱՐԻԶ։ Մինիստրների խորհրդի մէջ Ելիսեան պալատում քննվում էր այսօր երկամեայ զինւորական ծառայութեան վերաբերեալ հարկը։ Զինւորական մինիստր Անդրէյի բացատրութիւններից պարզվեց, որ այդ հարցը կախված է վարձով ծառայութեան երկրորդ ժամանակամիջոցի հարցից։ Զօրքի այժմեան կազմը չը պակասեցնելու համար հարկաւոր է ամեն տարի ունենալ երկրորդ անգամ ծառայութեան մտնող 50,000 մարդիկ եւ վերացնել ամեն տեսակ ազատումն ծառայութիւնից։ Կը հարկաւորվի նոյնպէս առանձին պայմաններ հաստատել մի քանի տեսակ զօրքերի համար, օրինակ, հեծելազօրքի համար։

2 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Նշանակվում է 1-ին տուրկեստանեան զօրաբաժնի հրամանատար Կախանով 20-դ զօրաբաժնի հրամանատար։

Բարձրագոյն բարեհաճութեամբ ներքին գործերի մինիստրը որոշեց. «Петербургскія Вѣдомости» եւ «Московскія Вѣдомости» լրագիրներից վերացնել նախազգուշութիւնների ոյժը, որ յայտարարված էին այդ լրագիրներին՝ առաջինին 1878 թւի մարտի 25-ին եւ 1899 թւի փետրվարի 4-ին, իսկ վերջինին—1890 թւի ապրիլի 21-ին եւ 1878 թւի սեպտեմբերի 6-ին։

ԽԱՐԿՕՎ։ Գետը բացվեց։

ՄՕՍԿՎԱ։ Մարտի 1-ին «Ազնուական ժողովարանում» բացվեց համաժողով Մոսկվայի ուսումնարանական շրջանի վարչութեան կից՝ ժողովրդական կրթութեան հարցերի վերաբերմամբ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Վալդերզէէ ճանապարհ ընկաւ Պէկինից Ցինտաու երկու օրով քննութեան համար։

ԼՕՆԴՕՆ։ Համայնքների ժողով։ Դիլկի հարցին Բալֆուր պատասխանում է, որ մինչեւ այժմ ոչինչ համաձայնութիւն չէ ստորագրած աբիսինիական սահմանի վերաբերմամբ, բայց Մէնէլիքի եւ բրիտանական ներկայացուցչի միջեւ բանակցութիւններ են կատարվում դրա մասին։ Մէնէլիքը անցեալ տարի առաջարկեց բրիտանական կառավարութեանը օգնել իրան խելացնոր մօլլային ճնշելու ժամանակ, որը անկարգութիւններ էր տարածում Սամալիլանդի եւ Աբիսինիայի սահմանների վրա գտնվող ցեղերի մէջ։ Բրիտանական կառավարութիւնը հրամանագրեց տեղի վրա գտնվող օֆիցէրներին, որ այն դէպքում, եթէ մօլլայի դէմ կը սկսվեն գործողութիւններ, միանալ այդ գործողութիւններին. դա անհրաժեշտ է։ Բայց խօսքը միայն ժամանակաւոր համաձայնութեան մասին է բոլորովին առանձին նպատակներով։ Այդ պատասխանից յետոյ վիճաբանութիւններ վերսկսվեցին զինւորական բիւջէտի մասին։

ՊԷԿԻՆ։ Դեսպանների այսօրվայ ժողովում քննվում էր վարձատրութեան վերաբերեալ հարցը։

Լիխունգչանգի առողջական դրութիւնը, լուրերին նայելով, նորից լաւացաւ։

ՍՕՖԻԱ։ Մարտի 1-ին տաճարում հոգեհանգիստ կատարվեց Ազատարար-Կայսրի համար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մարտի 1-ին վախճանվեց Տուրկեստանի նախկին գեներալ-նահանգապետ Դուխովսկի։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ժամերը Պետերբուրգի հաշւով)
տարբերութիւնը 58 րօպէ։

—

	№ 5 գնացքը:	№ 3 գնացքը.
Բագուից դուրս է գալիս	ցեր. 3 ժ. 5 ր.	գիշ. 11 ժ. 15 ր.
Թիֆլիս է հասնում	առ. 8 » 23 »	եր. 5 » 35 »
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	» 9 » 3 »	եր. 6 » 30 »
Բաթում է հասնում	եր. 9 » 11 »	առ. 7 » 10 »

	№ 6 գնացքը:	№ 4 գնացքը.
Բաթումից դուրս է գալիս	առ. 8 ժ. 56 ր.	եր. 10 ժ. 47 ր.
Թիֆլիս է հասնում	եր. 8 » 42 »	առ. 11 » 18 »
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	» 9 » 22 »	» 12 » 36 »
Բագու է հասնում	ցեր. 1 » 25 «	» 7 » — »

արագ գնացք
Շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը.

Թիֆլիսից դուրս է գալիս	առաւ.	7 ժ.	56 ր.
Բագու է հասնում	երեկ.	9 »	— »
Բագուից դուրս է գալիս	առաւ.	6 »	50 »
Թիֆլիս է հասնում	երեկ.	8 »	12 »

—

Թիֆլիսից դէպի Կարս դուրս է գալիս.	երեկ.	10 ժ.	—
Ալէքսանդրոպօլ հասնում է	առ.	8 »	27 ր.
Կարս հասնում է	ցեր.	12 »	23 »
Կարսից դուրս է գալիս	ցեր.	4 »	12 »
Ալէքսանդրոպօլ հասնում է	երեկ.	7 »	40 »
Թիֆլիս հասնում է	առ.	6 »	15 »

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա. Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.

Կ. Մ. Ջիկօվանի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

Կ. Ի. Դզելիեվ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.

Զ. Ի. Բաբանասեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.

Ա. Գ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ն. Ն. Ռօստոմբէկով—5—6 ժ. վիրաբուժութեան և մորթու հ.

Ա. Ն. Ծպակովսկի—6—7 ժ. նեարդային (էլեկտրաբուժութիւն), և վեներ. հ.

Գ. Ա. Թաւխանով—7—8 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Բ. Ա. Նաւասարդեան—7½—8 ժ.

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Օ. Տ. Աւվանիտսկի—տանը. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ Թիֆլիս քաղաքի փողոցներում տնկված ծառերը քաղաքի սեփականութիւն են եւ ոչ տանտէրերի։ 3—3

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀԻ

որոնում է աշխատանք. կարող է լինել բօննա հայ ընտանիքի մէջ կամ ծառայել խանութներում որպէս հաշւապահ համաձայն եւ քաղաքից դուրս գնալ։ Հասցէն՝ Ռէուտօվսկայա փողոց, № 41։ Հարցնել Խաչատուր Մխիթարեանցին։ 3—3

Լոյս տեսան

1. ՈՎ Է ՑԱՆՑԱՒՈՐԸ . . . . 15 կ.
2. ԱՌՈՂՋ ՀՈԳԻՆ ԱՌՈՂՋ ՄԱՐՄՆԻ ՄԷՋ . . . 10 կ.

Ճանապարհածախս իւրաքանչիւրին 3 կօպէկ։ Արդիւնքը յատկացվում է Ախալցխայում հիմնվելիք աշխատանոցի օգտին։ Դիմել՝ Петербургъ, Владимірскій, 3 кв. 8. Д-ру А. С. Кечегьяну. 4—6

„ՄՈՒՐՃ" ԱՄՍԱԳԻՐ

1889, 1890, 1891, 1892, 1893 թ. ամփոփ տարիները կարելի է ձեռք բերել 50—80% զիջումով։

Դիմել—Վիլեամինօվսկայա № 24, գրասենեակ Ա. Զարդարեանցի եւ Փ. Վարդազարեանի։
(Հ. Շ.) 11—20

Տպագրվում է
ԲԱԳՐԱՏ ԱՅՎԱԶԵԱՆՑԻ

ՀԻՒՍԻՍԻ ԱՐԾԻՒԸ

Պատմական վէպ

Բովանդակութիւն. Հառաչանքի եւ տանջանքի աշխարհը.—Փախստականներ.—Ասլան.—Սրտի մէջ կայծեր.—Ներսէս սրբազանը.—Վշտի արձագանքը.—Կենդանի ընծան.—Հայ ընտանիք.—Գտաւ.—Խաչեցէք նրան.—Կրակի միջից.—Կըռիւը.—Փախուստ.—Խաչ եւ սուր.—Ջուրի մէջ.—Գնչուհի.—Բանակում.—Պարսիկների բանակում.—Անուրջք.—Կեանքից էլ թանգ.—Ռուսներն Էջմիածնում.—Էջմիածնի պաշարումը.—Աշտարակի պատերազմը.—Ոմբաձիգ Ցակոբը.—Նահատակներ։—Արիւնոտ դաշտ.—Պատմական անցքերից.—Տիֆը.—Գազանութիւն.—Թնդանօթի բերանում.—Երեւանի առումը.—Արտասուքների պսակը.—Հիւսիսի Արծիւը։

Գինն է մինչեւ լոյս տեսնելը մէկ րուբլի։ Դիմել՝ Тифлисъ, Дворянская улица № 6. Баграту Айвазянцу. 1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ սրանով յայտարարում է, որ նրա դիւանատանը 1901 թւի մարտի 3-ին, ցերեկվայ ժամի 1-ին, նշանակված է աճուրդ կապալով տալու Բետոնից ջրմուղ խողովակ շինելու աշխատանքները՝ Վօզնեսենսկայա փողոցից Կուսոյ փողոցով մինչեւ Արուցեւի տունը. 50 պօգ. սաժ. երկարութեամբ, 1110 ր. գումարի։ Աճուրդին մասնակցողները կարող են տեսնել պայմանագիրը վարչութեան շինարարական բաժնում բոլոր լի օրերը, ժամի 9-ից մինչեւ 3-ը։

3—3

ՀՐԱՒԷՐ

Մարտի 4-ին, կիրակի, առաւօտեան ժամը 12-ին, ս. Կարապետի եկեղեցում ժողով է լինելու, նոր երէցփոխ ընտրելու, ուստի սրանով մեծապատիւ պ.պ, ծխականներն երրորդ անգամ հրաւիրվում են ներկայ լինել յիշեալ եկեղեցում ընտրութեանը մասնակցելու համար։

Գործակալ բ. մասին Թիֆլիսի՝
2—2 Գրիգոր ա. քահ. Մանդակունի

КАПИЛЛЕРИНЪ
НОВОЕ СОВЕРШЕННО БЕЗВРЕДНОЕ СРЕДСТВО
ВОЗВРАЩАЕТЪ СѢДЫМЪ ВОЛОСАМЪ
ИХЪ ПРЕЖНІЙ ЦВѢТЪ
ЦѢНА 2 РУБ.
А. СІУ и Ко.
M 109.538

ՏԱՓԻ-ԹԱՂԻ (Քամոյեանց) ս. Գէորգ եկեղեցու գաւթումը ծախվում է գործածութեան մէջ եղած Վրաստանի հին ագուռ։ 1—3

ՑԱՆԿԱՆՈՒՄ ԵՄ

ստանալ կասսիրի կամ հաշւապահի օգնականի պաշտօն՝ ձեռնտու ռոճիկով եւ մինչեւ 500 ր. գրաւականով։ Դիմել Գօլօվինսկի պրօսպէկտ, Էդուարդ Կլառի ֆոտոգրաֆիան, Ա. Դարբինեանին։ 1—2

Վիէննայում լոյս տեսաւ

„ՉԷՅԹՈՒՆԻ ԱՆՑԵԱԼԷՆ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅԷՆ"

I մաս

Կիլիկիայի քարտէզով, Զէյթունի յատակագծով, Զէյթունի տեսարանով եւ զէյթունցի կտրիճի պատկերով։

Գինը 1 ր. 50 կ, կամ 3 ֆրանկ 75 ս.
(ճանապարհածախքով 1 ր. 75 կ. կամ 4 ֆր.)

Դիմել Ռուսաստանից՝ Тифлисъ. Центральная книжная торговля, կամ Тифлисъ. Галусту Галустяну, իսկ արտասահմանից Mechitharisten—Buchdruckerei, Wien, VII/2, Mechitharistengasse 4.
(ՍՏԱՑՎԱԾ ԵՆ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ)
(Հ. Շ.) 1—10

Պետերբուրգի բժշկական վարչութեան թոյլտուութեամբ։ Մեծ սրվակը 5 րուբլի, փոքրը—3 ր. եւ 1 ր. 50 կ.։

ТИФЛИСИНЪ
ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ
մազերը բուսցնելու և ամրացնելու համար, ոչնչացնում է թեփը: Դուրս է եկել նաև բոլորովին նոր միջոց
ԶՈՒԻ ԿԱԹԸ
երեսին քնքշութիւն և սպիտակութիւն տալու համար, ոչնչացնում է արեւի պատճառած սեւութիւնը, մուները, տալիս է կաշուին քնքշութիւն և սպիտակութիւն։ Այդ գները չափաւոր են. մեծ սրուակը, սրվակի մէջ, 2 րուբլի, փոքրը—1 ր. 50 կ. Ծախվում են բոլոր պարֆիւմերական և դեղավաճառական խանութներում։ Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Պետերբուրգում, Պուշկինսկայա փողոց տ. № 15, բնակարան № 12. պահեստի բաժանմունքները գտնվում են. Թիֆլիսում կովկասեան դեղատան ապրանքների վաճառման ընկերութեան խանութում՝ Երեւանեան հրապարակ և նրա բաժանմունքում, Միքայէլեան փողոց և Բագւում. նաև Միքայէլեան կամուրջի վրա, Պապովի և Արիստակովի դեղատներում։ Օտարաքաղաքացիների պատուէրները կատարվում են անմիջապէս՝ փոստով։
71—100

Թիֆլիսի վաճառականների աւագը եւ նրա ընկերները

Պատիւ ունեն խնդրելու I եւ II գիլդիայի պ.պ. վաճառականներին չնորհ բերել ընդհանուր ժողովի, որ պէտք է տեղի ունենայ կիրակի, մարտի 4-ին, Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի դահլիճում։ Պարապմունքի նիւթերն են՝

1) 1900 թուականի ելեւմտքի հաշւի եւ այլ գործերի քննութիւն, 2) 1901 թուականի համար մի վաճառականական աւագի եւ նրա երկու օգնականների ընտրութիւն, 3) վերաքննիչ յանձնաժողովի անդամների ընտրութիւն եւ 4) երկու անդամի եւ մի կանդիդատի ընտրութիւն Կազեննայա Պալատի ընդհանուր նիստերի համար, երկու անդամի եւ մի կանդիդատի ընտրութիւն հարկաբաժանութեան 2-րդ խորհրդի համար եւ մի անդամի ընտրութիւն հարկաբաժանութեան առաջին խորհրդի համար։ 1—1

ЖЖЕНІЕ СПОСОБОМЪ ЛЕТЮРКЪ ДЕ РОЗЬЕ
20% БОЛЬШЕ АРОМАТИЧЕСК. ЧАСТЕЙ
ЖЖЕНЫЙ КОФЕ
ПРОДАЖА ВЕЗДѢ С. СІУ и Ко.
(ռ) 21—26

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԼԷՕ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ, ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՑԵԱԼՈՒՄ
Հատոր առաջին։—XVI—XVII դար
ԳԻՆՆ Է 1 ՌՈՒԲԼԻ 50 ԿՈՊԷԿ
Ծախվում է Թիֆլիսում, «Մշակի» խմբագրատանը.
Օտարաքաղաքացիները դիմում են. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». 7—10

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 2 Марта 1901 г. Типографія Грузинск. Т—ва, Большая-Ванкская ул., № 27